

Til

Klima-, energi- og forsyningsminister Dan Jørgensen

Minister for fødevarer, fiskeri og ligestilling og minister for nordisk samarbejde, Mogens Jensen

Miljøminister Lea Wermelin

Klima-, Energi- og Forsyningsudvalget

Miljø- og Fødevarerudvalget

23. marts 2020

Rådet for Grøn Omstilling: Kommentarer og anbefalinger i forbindelse med rapport fra Klimapartnerskabet for Fødevarer- og Landbrugssektoren

Det er glædeligt, at partnerskabet anbefaler 62% reduktion i landbrugs- og fødevarerektoren (incl. skovbrug, akvakultur m.v.) i 2030 ift. 1990, 37% ift. i dag. Og de ser et potentiale for at nå 72% incl. hvad der kan nås via forskning&udvikling.

Partnerskabet fremlægger en række tiltag i tilknytning til husdyrhold og husdyrgødning. Men disse drejer sig kun om brug af nye teknologier – ikke om selve størrelsen af husdyrholdet. Det er en væsentlig mangel, da hovedproblemet, den største kilde i landbruget, netop er, at Danmark har verdens mest intensive husdyrhold.

Et enkelt tiltag, nr. 15 nedenfor, vedrører den store animalske andel i vores kost, nemlig at kostrådene skal følges, f.eks. kostpyramiden – men her foreslås kun de traditionelle virkemidler med oplysning til borgerne, som erfaringsmæssigt har ringe effekt. Der er også brug for økonomiske virkemidler, se nedenfor.

Vi er enige i at pege på et virkemiddel som omlægning til græs og raffinering af græs til produktion af bl.a. proteinfoder til erstatning for soja. Men Partnerskabet vil kun gennemføre det på markedsvilkår. Herved slår det næsten kun igennem inden for økologisk jordbrug. Der er brug for stærkere virkemidler, se nedenfor.

Endelig slutter vi med at fremlægge anbefalinger fra Rådet for Grøn Omstilling til nedbringelse af landbrugets klimagasser. Vi mener, at der er for lidt blik for synergi – at løse klima, vandmiljø, luftforurening og mangel på natur i sammenhæng. Vi skal f.eks. ikke kun udtage kulstofrige jorder af hensyn til klimaet. Der skal også tages jord ud af drift for at beskytte drikkevand og natur, hindre tab af næringsstoffer til vandmiljøet og ifm klimatilpasning. Med et sådant helhedssyn bliver potentialet for klimagas-reduktioner fra landbrugssektoren langt større end Partnerskabets angivelser.

Nedenfor er gennemgået Partnerskabets 15 vigtigste tiltag – ud af de i alt 22 tiltag.

Vigtigste tiltag i rapporten:

Drivhusgasreduktion i 2030 i 1.000 t CO₂e

1. Udtagning af 47.400 ha lavbundsjord	1.353
2. Udtagning af "yderligere" lavbundsjord – størrelse ikke angivet	1.699
3. Tilskud til tilsætning af nitrifikationshæmmere til handels- og husdyrgødning – til reduktion af lattergasudledning	676
4. Tilskud (EU søjle 2 midler) til hyppig udslusning af gylle samt hyppig udmugning på husdyrbrug, mhp. reduktion af metanafdampning	173
5. Tilskud (EU søjle 2 midler) til gylleforsuring, mhp. reduktion af metanafdampning	120
6. Tilskud til ændret fodring, mhp. metanreduktion	140
7. Flere pilotprojekter samt tilskud til mere græs i sædskiftet samt udbredelse af græsraffinering mhp. indenlandsk produktion af proteinfoder	75
8. Individuelt klimaregnskab	111
9. Forøgelse af biogasproduktion med 20 PJ inden 2030	1.491
10. Udbredelse af vindmøller og solceller på landbrugsjord, vha. bedre skatteforhold og regler, der kan sikre hurtigere godkendelse	3.594
11. Plantning af 5.600 ha ny skov årligt og anvendelse af træ i produkter med lang levetid (bygninger)	1.687
12. Øget tilskud til energieffektivisering samt elektrificering, herunder varmepumper, i fødevarer virksomheder – udover det der blev aftalt i Energiaftale 2018.	409
13. Mere byggeri i træ – halvdelen af alt nybyggeri	206
14. Reduktion af madspild	218
15. Fremme af kostsammensætning efter kostrådene	380

Ad 1) De 47.400 ha ser ud til at være taget fra AUs rapport fra september 2018 om klimatiltag i landbruget. Men det er siden kommet frem, at AU undervurderede størrelsen af lavbundsjordene - <https://ing.dk/artikel/regnefejl-undervurderede-landbrugets-co2-udslip-med-16-mio-ton-231006>. Man må undre sig over, at Partnerskabet ikke har lagt AUs notat fra 6.12.2019 til grund - <https://www.ft.dk/samling/20191/almedel/mof/spm/175/svar/1619436/2125707.pdf>. Her erkender AU at lavbundsarealerne er betydeligt større. Men til gengæld vurderede de klimagasreduktionen pr. hektar lavere. Desuden var de 47.400 ha beregnet som halvdelen af lavbundsjordene ud fra en antagelse om at den anden halvdel blev brugt til højværdiafgrøder og var forsynet med bygninger af høj værdi. Denne antagelse om halvdelen ser også ud til at være overdrevet.

Ad 2) Jfr. kommentaren til tiltag 1, foreslår Partnerskabet udtagning af yderligere jord – hvilket vi glæder os over. Her regnes med en højere jordrente, hvorved tiltaget bliver dyrere. Men da vi som sagt mener at vurderingen af, at halvdelen af lavbundsjordene

bruges til højværdiafgrøder, er overdrevet, finder vi også prisen her overvurderet. Hertil kommer, at der er andre jorde end lavbundsjordene, som bør udtages, bl.a. aht. vandmiljø, natur og klimatilpasning. Derfor anser vi potentialet for større end her angivet.

Ad 3) Brug af nitrifikationshæmmere er ikke et forsvarligt virkemiddel at anbefale i dag. Partnerskabet anfører da også, at det ikke er tilladt i økologisk jordbrug samt at der "er behov for at sikre at hverken nitrifikationshæmmere eller deres nedbrydningsprodukter udvaskes til grundvandet". Dette problem er ikke løst.

Ad 5) Gylleforsuring reducerer både fordampning af ammoniak og metan og gavner dermed både klima, folkesundhed og biodiversitet. Ammoniak medvirker til dannelse af skadelige partikler i luften. Der er umiddelbart en modsætning mellem gylleforsuring og biogas, da man traditionelt bruger svovlsyre til forsuring, men biogas-bakterierne kan ikke tåle svovl. Men dette kan løses ved at bruge gylleseparering, idet svovl havner i den tynde fraktion, som spredes på markerne direkte, mens den tykke fraktion føres til biogasanlæg. Samtidig er gylleseparering et synergi-virkemiddel, idet det muliggør at man kører længere med den tykke fraktion, som indeholder langt det meste fosfor. Dermed undgår man overgødning med fosfor nær husdyrbrugene, mens man giver planteavlere mulighed for at bruge fosfor fra afgasset biomasse frem for at købe kunstgødning.

Ad 6) Vi er enige i at man skal se på fodersammensætningen – forudsat at det ikke går udover dyrevelfærden, f.eks. ved at give større forekomst af diarré. Vi ser særlige perspektiver i at bruge tang, som udover måske at sænke metanudslip også ser ud til at fremme husdyrsundhed, hvorved man kan sænke forbrug af antibiotika, zink og kobber. Det sidste er dog særlig relevant for svin, mens det første har størst effekt på kvæg.

Ad 7) Vi har medtaget dette virkemiddel, selv om Partnerskabet kun angiver en reduktion på 75.000 t CO₂e. Når effekten ikke anslås at være større skyldes det, at det forudsættes gennemført ved frivillighed og uden økonomiske virkemidler. Dermed forventes det mest at slå igennem i økologiske husdyrbrug, idet græsprøtein forventes snart at kunne konkurrere med importeret økologisk soja, men ikke med konventionel. Den medregnede effekt dækker kun kulstoflagring som følge af at enårige foderafgrøder erstattes med flerårigt græs. Herudover vil der være en effekt ved at vi undlader import af soja, som dyrkes under stort klimagasudslip i Sydamerika, idet den ofte dyrkes på nyligt opdyrkede naturarealer.

Vi finder dermed, at potentialet for klimaeffekt er langt større – det kræver blot at man anvender andre virkemidler, i form af regulering med udfasning af sojaimport, eller afgift på importeret soja. Hermed ville vi skulle omlægge langt større arealer til græs, hvilket ville give større indenlandsk drivhusgasreduktion. Hertil kommer reduktion i Sydamerika – som så ikke tæller i Danmarks officielle klimaregnskab.

Ad 8) Klimatjek og handlingsplan på bedrifter giver alle landmænd mulighed for aktiv medvirken i den grønne omstilling. Det er vigtigt, at klimaplanen både griber ind ud fra et

overordnet perspektiv, som fanger de centrale indsatser med den største effekt (f.ex. udtagning af kulstofrige jorder), og at den samtidig giver den enkelte landmand en central funktion ved udvælgelse af effektive virkemidler på den enkelte bedrift. Vi ved fra vandmiljøindsatsen, at frivillige virkemidler i de fleste tilfælde har været en fuser – til gengæld ved vi også, at det er nødvendigt at få landmændene ind som aktive medspillere, hvis det skal lykkes at nå målsætningerne.

Ad 9) Partnerskabet vil skabe rammevilkår for forøgelse af biogasproduktion med 20 PJ inden 2030, oveni den kapacitet, som findes eller er under opførelse. Desuden vil de fjerne afgiftsmæssige barrierer for anvendelse af biogas til transport. De vil udvikle bedre teknologier til brug af halm i biogasanlæg samt tilførsel af fiberfraktion fra afgasset biomasse til landbrugsjord – og de vil indføre incitamenter til udbredelse heraf. Selv om det ikke anføres, har vi fået oplyst at den kapacitet biogasanlæg, som findes eller er under opførelse ca. svarer til i alt 28 PJ. Dermed svarer forslaget om ekstra 20 PJ biogas i 2030 nogenlunde til partnerskabet for Energiforsyning, som foreslår 48 PJ biogas i 2030. Hertil kommer, at potentialet på sigt kan øges med 40 PJ vha. Power-to-X teknologi, dvs. produktion af metan på grundlag af brint baseret på vindstrøm, samt f.eks. CO₂.

Vi finder, at med en målrettet satsning bør det være muligt at komme højere op end de 48 PJ biogas i 2030, bl.a. ved at flytte store mængder halm, som i dag brændes på kraftvarmeanlæg og halmfyr, over til biogasanlæg. Desuden kan man tage hul på Power-to-X, særligt ved at omdanne CO₂ fra biogas-opgraderingsanlæggene til metan, ved hjælp af brint baseret på vindkraft. Denne CO₂ frarenses allerede i dag fra den rå biogas, men lukkes ud i atmosfæren. Dvs. det kræver ikke kompliceret teknologi som det vil gøre at trække CO₂ ud af skorstensrøg.

Ad 10) Vindmøller og solceller på landbrugsjord er det af Partnerskabets forslag, som står for det allerstørste reduktionsbidrag. Men det er slet ikke et landbrugstiltag – og overlapper med forslagene fra Energiforsyning. Vi støtter fortsat udbygning med landvind, især i form af at erstatte eksisterende møller med større og mere effektive. Men man skal være varsom med at overvurdere potentialet her pga. den folkelige modstand, der mange steder er mod landvind. Hvad angår solceller på mark foretrækker vi solceller på store tage (fabrikker, stalde, idrætshaller etageboliger m.v.). Solceller kan i mindre omfang placeres på mark, men i betragtning af den store kamp der allerede er om jorden – mellem landbrug, natur, by, infrastruktur osv. - bør det begrænses. Solcellerne bør ikke placeres udelukkende med den ene hensigt at producere energi. Placeringen skal tjene flere formål samtidig, f.eks. også beskyttelse af sårbare vandområder og grundvandsboringer, i betragtning af jorden som en begrænset ressource.

Ad 11) Partnerskabet forudsætter plantning af træsorter med stort årligt kulstofoptag, men angiver ikke hvilke træsorter de lægger til grund for beregningen. De angiver derimod "øget brug af ammetræer", som anvendes til biomasse, dvs. afbrænding. Ammetræer bruges normalt kun i løvskov, hvor de beskytter de små løvtræer og fældes

efter 15-20 år, når løvtræerne er blevet store nok til at klare sig selv. Størstedelen af CO₂-effekten kommer fra kulstofbinding ved øget anvendelse af ammetræer i eksisterende skove, mens kun en mindre del kommer fra ny skovrejsning. Partnerskabet angiver ikke, om de har fratrasket CO₂-udslip ved afbrænding af biomassen. Men jeg gætter på, at de antager at denne afbrænding erstatter afbrænding af fossile brændsler, hvorfor de regner den for CO₂-neutral. Dette er dog ikke en rimelig antagelse, efterhånden som de fleste kraftvarmeværker er biomassefyrede, samtidig med at der faktisk er mulighed for at erstatte dette med egentlig vedvarende energi, som ikke indebærer afbrænding og CO₂-udledning.

Samtidig er det vigtigt, at vi får mere urørt skov, hvor biodiversiteten fremmes. Dette kan ikke i tilstrækkelig grad ske i produktionsskov.

Ad 13) Partnerskabet foreslår en dansk strategi for træbyggeri, med tilskud til meromkostningerne ved træbyggeri, krav til byggematerialers klimaegenskaber samt en løsning på brandreglernes diskriminering af træbyggeri. Vi støtter varmt fremme af træbyggeri, og vi finder at potentialet for kulstoflagring her er langt større end angivet af partnerskabet. Til gengæld foregiver Partnerskabet tilsyneladende, at alt træ i byggeri kommer fra danske skove – indtil nu er det kun en meget lille del. F.eks. de udbredte CLT-elementer ("limtræ"), som bruges i spær, etageadskillelser m.v., laves (endnu) slet ikke i DK. Endelig er der fuldstændig sammenfald med et tilsvarende forslag fra partnerskabet for Bygge&anlæg – så disse forslag kan i hvert fald ikke lægges sammen.

Ad 14 og 15) Der skal udpeges virkemidler og drivende kræfter til action både ift landbrugsproduktionen og fødevarerforbruget – jf EU-Kommissionens udspil om 'Farm to Fork Strategien'.

I en dansk kontekst er der ikke umiddelbart sammenhæng mellem produktion og forbrug, da dansk landbrug i høj grad er og vil vedblive at være et udpræget eksporterhverv. Derfor bør klimaplanen indeholde tiltag, som fokuserer på en bæredygtig og klimavenlig landbrugsproduktion, samtidig med at der sættes ind for at ændre diæt og forbrugsmønstre i relation til klimaaftryk og globale begrænsninger ift at brødføde en voksende verdensbefolkning.

Produktionen skal således omstilles med respekt for tålegrænser for klima, miljø og natur – det fordrer en reduceret animalsk produktion og eksport af mælkeprodukter og svinekød, samtidig med at der udvikles nye forretningspotentialer med plantebaserede fødevarer, også til eksport.

På forbrugssiden er både reduktion af madspild og en ændret kostsammensætning nødvendig. Men i Partnerskabets rapport foreslås alene bløde virkemidler som oplysning til borgerne, dvs. hverken påbud/restriktioner eller afgiftsomlægninger. Det virker ikke sandsynligt at målet kan nås med de foreslåede virkemidler. Vi foreslår derimod brug af regulering samt økonomiske virkemidler, som kan give incitament til at mindske andelen

af animalsk kost i Danmark. Særligt et sænket kødforbrug vil samtidig forbedre folkesundheden, idet danskerne spiser ca. dobbelt så meget kød som det sundhedsfagligt anbefales.

Vi foreslår, at de økonomiske incitamenter både skal sigte på at sænke metanudslip fra dyrehold (rettet mod produktionen) og sænke andelen af animalsk kost (rettet mod forbruget). Det kan ske ved en kombination af en afgift på udledning i klimagasser i landbruget, og en afgift på kød. De to typer afgift har hver sine fordele og ulemper. Afgift på udslip af klimagasser giver incitament til den enkelte avler til at sænke sit udslip. Til gengæld er det en ulempe, at importerede animalske produkter går fri og dermed stilles bedre i konkurrencen med de danskproducerede. Omvendt med kødafgift: denne ligestiller danskproduceret og importeret kød, men den giver ikke incitament til den enkelte avler til at sænke sit udslip.

Der skal derfor findes en passende kombination af disse to typer afgift. Samtidig skal der gives sociale kompensationer, så det ikke rammer socialt skævt, samt kompensation eller målrettet støtte til landbruget, på en måde så incitamentet til at reducere klimagasudslip opretholdes, samtidig med at danske landbrugsprodukter ikke generelt stilles ringere ift. de importerede.

Anbefalinger fra Rådet for Grøn Omstilling

En handlingsplan for landbrug og klima skal ses i sammenhæng med det pågående arbejde med nye naturplaner til fremme af biodiversitet, Vandplaner til forbedring af vandmiljøet, samt indsatser for folkesundheden, bl.a. i form af mindre luftforurening. Vi skal via et helhedssyn udnytte mulighederne for synergi mellem disse hensyn.

Klimahandlingsplanen bør i forlængelse af ovenstående virkemidler især indeholde:

1. Mere udtagning af landbrugsjord med baggrund i en målrettet regulering med specifikke hensyn til både vandmiljø, klima og natur:
  - a. Øget udtagning af kulstofrige lavbundsarealer, også under AU's beregningsgrænse for denne type arealer
  - b. Målrettet udtagning af P-risikoarealer og udtagning ifm vandplaner (næringsstoffer)
  - c. Udtagning til sikring af grundvand
  - d. Virkemidler langs åer med henblik på klimatilpasning og ophobning af vand
  - e. Udtagning målrettet hensyn til natur og biodiversitet – f.ex. korridorer/bræmmer langs vandløb
  - f. Mere skov – både produktionsskov og urørt skov

2. Reduktion af husdyrhold, så vi selv kan dyrke alt foder til dyrene, også med de indskrænkninger af landbrugsarealer, som følger af pkt. 1.
  - a. Udfasning af import af sojaprotein - erstattes med proteinkilder dyrket i Danmark
  - b. Udtagning af særligt belastende husdyrbedrifter (forslag fra DN og L&F)
  - c. En regulering, så der ikke skal være flere husdyr, end vi selv kan dyrke foder til på et reduceret foderareal som følge af ovennævnte udtagninger og en øget dansk proteindyrkning.
3. Reduktion af tab af næringsstoffer:
  - a. Afgift på forbrug af kunstgødning – P-afgift – afgift på foderfosfat
  - b. Genindførelse af reducerede normer for gødningstilførsel
4. BAT-krav ved staldbyggerier – både ift næringsstoffer og klima. BAT-krav kan kombineres med miljøteknologitilskud til implementering. Der er samtidig behov for mere stabile rammevilkår for en i forvejen stærk miljøteknologi-sektor i Danmark med store eksportpotentialer.
5. Øget brug af miljøteknologi som gylleforsuring, -separering og biogasanlæg – som på én gang reducerer klimagasudslip, luftforurening og stopper overgødsning med næringsstoffer. Gylleforsuring og -separering bør støttes via pulje finansieret inden for EU's landbrugsstøtte (søjle 2) – hvorfor det er vigtigt at søjle 2 øges i forhold til søjle 1.
6. Brug af diesel og andre fossile brændsler skal udfases til traktorer og andre landbrugsmaskiner. Der skal indføres økonomiske incitament, der sikrer denne udvikling. Som led heri skal landbrugets fritagelse for dieselaftgift fjernes
7. Flere tiltag, som mindsker andelen af animalske fødevarer i kosten:
  - a. Brug af økonomiske virkemidler
  - b. Offentlige køkkener – kantiner, madudbringning (både det der drives offentligt og det der sendes i udbud) - skal gå foran med mere plantebaseret mad

Yderligere oplysninger:

Leif Bach Jørgensen, seniorrådgiver landbrug

leif@rgo.dk 6136 5046

Christian Ege, seniorkonsulent

christian@rgo.dk 2858 0698

Claus Ekman, direktør

claus@rgo.dk 2728 4949

Rådet for Grøn Omstilling